

ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ

ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΑΜΑΡΟΥΣΙΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΜΑΝΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ

ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ: 2023 - 2024

« Τὸν Θεόν, τὸν διδόντα πάντα τὰ ἀγαθὰ καὶ τὸν
συντάττοντα καὶ οἰκονομοῦντα τὸν κόσμον - οὐδεὶς ἑώρακεν
πώποτε»

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΒΙΒΛΙΟ Δ' - ΚΕΦ. ΤΡΙΤΟ- ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ 11-14

- 11 Τὸ δ', ἐπειδὴ πολλὰ μὲν καλὰ καὶ ὠφέλιμα, διαφέροντα δὲ ἀλλήλων ἐστὶ, προσθεῖναι τοῖς ἀνθρώποις αἰσθήσεις ἀρμοστούσας πρὸς ἕκαστα, δι' ὧν ἀπολαύομεν πάντων τῶν ἀγαθῶν· τὸ δὲ καὶ λογισμὸν ἡμῖν ἐμφύσαι, ᾧ περὶ ὧν αἰσθανόμεθα λογιζόμενοι τε καὶ μνημονεύοντες καταμανθάνομεν, ὅπῃ ἕκαστα συμφέρει, καὶ πολλὰ μηχανώμεθα, δι' ὧν τῶν τε ἀγαθῶν ἀπολαύομεν καὶ τὰ κακὰ ἀλεξόμεθα· τὸ δὲ καὶ ἐρμηνεῖαν δοῦναι, δι' ἧς πάντων τῶν ἀγαθῶν μεταδίδομέν τε ἀλλήλοις διδάσκοντες καὶ κοινωνοῦμεν καὶ νόμους τιθέμεθα καὶ πολιτευόμεθα; Παντάπασιν εἰκόασιν, ᾧ Σώκρατες, οἱ θεοὶ πολλὴν τῶν ἀνθρώπων ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι.

Τὸ δὲ καί, ἢ ἀδυνατοῦμεν τὰ συμφέροντα προνοεῖσθαι ὑπὲρ τῶν μελλόντων, ταύτη αὐτοῦς ἡμῖν συνεργεῖν, διὰ μάντικῆς τοῖς πυνθανομένοις φράζοντας τὰ ἀποβησόμενα καὶ διδάσκοντας ἢ ἂν ἄριστα γίγνοιτο; Σοὶ δ', ἔφη, ᾧ Σώκρατες, εἰκόασιν ἔτι φιλικώτερον ἢ τοῖς ἄλλοις χρῆσθαι, εἰ γε μηδὲ ἐπερωτώμενοι ὑπὸ σοῦ προσημαίνουσί σοι ἅ τε χρῆ ποιεῖν καὶ ἅ μὴ. "Ὅτι δὲ γε ἀληθῆ λέγω, καὶ σὺ γνώσει, ἂν μὴ ἀναμένης ἕως ἂν τὰς μορφὰς τῶν θεῶν ἴδῃς, ἀλλ' ἐξαρκῆ σοι τὰ ἔργα αὐτῶν ὀρώντι σέβεσθαι καὶ τιμᾶν τοὺς θεοὺς. [Ἐννόει δὲ ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ οὕτως ὑποδεικνύουσιν· οἱ τε γὰρ ἄλλοι ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ διδόντες οὐδὲν τούτων εἰς τὸ ὑμψανὲς ἰόντες διδῶσιν, καὶ ὁ τὸν ὅλον κόσμον συντάττων τε καὶ συνέχων, ἐν ᾧ πάντα καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἐστὶ, καὶ αἰεὶ μὲν χρωμένοις ἀτριβῆ τε καὶ ὑγιᾶ καὶ ἀγήρατα παρέχων, θᾶπτον δὲ νοήματος ὑπηρετοῦντα ἀναμαρτήτως, οὗτος τὰ μέγιστα μὲν πράττων ὀράται, τὰδε δὲ οἰκονομῶν ἀόρατος ἡμῖν ἐστίν.]

- 14 Ἐννόει δ' ὅτι καὶ ὁ πᾶσι φανερός δοκῶν εἶναι ἥλιος οὐκ ἐπιτρέπει τοῖς ἀνθρώποις ἑαυτὸν ἀκριβῶς ὄραν, ἀλλ', ἐάν τις αὐτὸν ἀναιδῶς ἐγχειρῆ θεάσασθαι, τὴν ὄψιν ἀφαιρεῖται. Καὶ τοὺς ὑπηρέτας δὲ τῶν θεῶν εὐρήσεις ἀφανεῖς ὄντας· κεραυνός τε γὰρ ὅτι μὲν ἄνωθεν ἀφίεται, δηλόν, καὶ ὅτι οἷς ἂν ἐντύχη πάντων κρατεῖ, ὀράται δ' οὐτ' ἐπιῶν οὐτ' ἐγκατασκήψας οὐτε ἀπιῶν· καὶ ἄνεμοι αὐτοὶ μὲν οὐχ ὀρώνται, ἅ δὲ ποιοῦσι φανερά ἡμῖν ἐστὶ, καὶ προσιδόντων αὐτῶν αἰσθανόμεθα.

Ἄλλὰ μὴν καὶ ἀνθρώπου γε ψυχὴ, ἥ, εἶπερ τι καὶ ἄλλο τῶν ἀνθρωπίνων, τοῦ θεοῦ μετέχει, ὅτι μὲν βασιλεύει ἐν ἡμῖν, φανερόν, ὁρᾶται δὲ οὐδ' αὐτῇ. Ἄχρη κατανοοῦντα μὴ καταφρονεῖν τῶν ἀοράτων, ἀλλ' ἐκ τῶν γιγνομένων τὴν δύναμιν αὐτῶν καταμανθάνοντα τιμᾶν τὸ δαιμόνιον.

ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Ανάγνωση ολόκληρου του κειμένου και προσδιορισμός του θεματικού κέντρου και της κατευθυντήριας ιδέας του.

1) Επεξεργασία κάθε παραγράφου χωριστά, που περιλαμβάνει τα εξής στάδια:

- α) **Χωρισμός και χαρακτηρισμός** των προτάσεων της παραγράφου,
 - β) **Ερμηνεία των δυσνόητων λέξεων,**
 - γ) **Ετυμολογική προέλευση** κάποιων λέξεων της πρότασης, σύνδεσή τους με τις **ομόρριζές** τους λέξεις της Ν. Ελληνικής (**Συνώνυμα- Αντώνυμα**) και προσπάθεια κατανόησης της αδιάσπαστης συνέχειας της Ελληνικής γλώσσας,
 - δ) **Συντακτική αναγνώριση** βασικών ὀρων της πρότασης και ανάγνωσή της με τη λογική και συντακτική θέση των λέξεων,
 - ε) **Γραμματικός σχολιασμός** ολίγων λέξεων (ουσιαστικών, επιθέτων, αντωνυμιών, ρημάτων κ.λ.π.) και επισήμανση **σημαντικών γραμματικών φαινομένων** που εντοπίζονται,
 - στ) Κατανόηση της σημασίας **των χρόνων και των εγκλίσεων του ρήματος,**
 - ζ) **Απόδοση(μετάφραση)** της παραγράφου σε Νεοελληνικό απλό λόγο,
 - η) **Σύντομος σχολιασμός βασικών νοηματικών θέσεων** της παραγράφου, παράθεση και εξέταση παράλληλων θέσεων από κείμενα της Αρχαίας Ελληνικής και Εκκλησιαστικής Γραμματείας.
- 2) Με το τέλος της επεξεργασίας όλων των παραγράφων , γίνεται μια τελική **απόδοση ολόκληρου του κειμένου στο Νεοελληνικό λόγο.**
- 3) **Ανάθεση κατ' οίκον εργασιών** στους μαθητές προς εμπέδωση των διδαχθέντων.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Λογίζομαι = σκέπτομαι
2. Ἀλέξω + αιτ. = αποκρούω, απομακρύνω κάτι
3. Ἡ ἔρμηνεία = η ομιλία, ο έναρθρος λόγος
4. Κοινωνῶ (αμετ.) = συγκροτῶ κοινωνίες, ζω σε κοινωνίες
5. Κοινωνῶ + γεν. = συμμετέχω σε κάτι
6. Πολιτεύομαι = ζω ως πολίτης, ασχολούμαι με τα κοινά
7. Συνεργῶ + δοτ. = συνεργάζομαι με κάποιον, βοηθῶ κάποιον

8. Πυνθάνομαι τι= ζητώ να πληροφορηθώ κάτι
9. Φράζω τινί τι= λέγω, αποκαλύπτω σε κάποιον κάτι
10. Ο ἀτριβής (α στερ. + τρίβω)=ο άφθαρτος, ο αβλαβής
11. Αφαιρούμαι την ὄψιν= χάνω το φως μου, τυφλώνομαι
12. Εντυγχάνω τινί= συναντώ κάποιον
13. Εγκατασκήπτω= εμφανίζομαι

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

π.χ.1) αἰσθάνομαι > θέμα αἰσθ- + πρόσφυμα -αν + κατάληξη -ομαι=αισθάνομαι

παράγωγα: αίσθημα, αίσθηση, αισθητός, αισθητήριο, ευαίσθητος, αναίσθητος, αισθητικός...

αίσθηση= η αντίδραση του οργανισμού στα εξωτερικά ή εσωτερικά ερεθίσματα.

Αισθητήριο= καθένα από τα όργανα των αισθήσεων (οφθαλμός, αυτί, μύτη γλώσσα, δέρμα..)

2) ὑπηρετέω-ω̃ > παρασύνθετο από το: υπηρέτης > υπό +ερέτης >ερέσσω=κωπηλατώ

Παράγωγα: υπηρεσία, υπηρετικός, υπηρέτης, υπηρέτημα

3) ἄνεμος =ρεύμα ατμοσφαιρικού αέρα που κινείται (Λατιν. anima=πνοή, animus=ψυχή, Ιταλ. Anima)

Ως πρώτο συνθετικό: ανεμοζάλη, ανεμοθύελλα, ανεμοστρόβιλος...

Ως δεύτερο συνθετικό: νήνεμος, απάνεμος, ευήνεμος, υπήνεμος...

άνεμοι: Ανατολικοί, Βόειοι... μέτριοι, ισχυροί, ασθενείς, σφοδροί, μεταβλητοί, ούριοι κ.λ.π.

Σχετικές φράσεις: «όπου φυσάει ο άνεμος»= αστάθεια, ρευστότητα

«Σκορπίστηκε στους τέσσερες ανέμους» = διαλύθηκε, διασκορπίστηκε

«όποιος σπέρνει ανέμους ,θερίζει θύελλες» = όποιος προκαλεί έριδες, διχόνοιες, υφίσταται τελικά συνέπειες πολύ χειρότερες.

4) Ψυχή > ψύχω=πνέω, φυσώ, αναπνέω

Ψυχή=πνοή, ζωή, ανάσσα

Ψυχή= άυλη ουσία, που εγκαταλείπει το σώμα μετά το θάνατο.

Ψυχή(στη θρησκεία)=άυλη πνευματική φύση του ανθρώπου, που μετέχει στη θεϊκή ουσία και είναι αθάνατη.

Σύνθετα με τη λέξη ψυχή: ψυχοβγάλτης, ψυχολογία, ψυχίατρος, ψυχογενής, ψυχογράφημα, ψυχοδιαγνώστης, ψυχοθεραπεία, ψυχοθεραπευτής, ψυχολάτρη, ψυχοκοινωνικός, ψυχοπλάκωμα ψυχοπαίδι... κ.λ.π.

Φράσεις με τη λέξη ψυχή:

«**μου βγαίνει η ψυχή**» = κουράζομαι, ταλαιπωρούμαι

«**το τραβάει η ψυχή μου**» = λαχταρώ κάτι, το θέλω πολύ

«**εν βρασμώ ψυχής**» = σε ψυχική διαταραχή

«**Ψυχή τε και σώματι**» = με κάθε σωματική και ψυχική δύναμη, με όλες τις δυνάμεις.

«**πουλάω την ψυχή μου στο διάβολο**» = καταφεύγω σε αθέμιτα μέσα, σε ανήθικες μεθόδους, για να κατορθώσω κάτι.

«**ἀποθανέντω ἢ ψυχή μου μετά τῶν ἄλλοφύλων**» (φράση που είπε ο Σαμφών πριν γκρεμίσει το ναό των Φιλισταίων θανατώνοντας τον εαυτό του με όσους Φιλισταίους βρέθηκαν μέσα) = για περιπτώσεις που κάποιος επιλέγει να καταστραφεί ο ίδιος, προκειμένου να ζημιώσει τους εχθρούς του.

ΠΡΟΣΟΧΗ: πρέπει να κάνουμε τη διάκριση από το άλλο ομόηχο ρήμα **ψύχω** (με τη ρίζα **ψυχ-** ως ισχυρή βαθμίδα) = παγώνω, κρυώνω (**παράγωγα:** ψύχος, ψυγείο, ψυχρός, ψυχροπολεμικός, ψυγειοκαταψύκτης κ.λ.π.

ΓΡΑΜΜΑΤΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. αἰσθήσεις, τὰς μορφάς, σοι, συνέχων, τὴν ὄψιν, δοκῶν: Να κλιθεῖ ο αντίθετος αριθμός.
2. πολλὴν ἐπιμέλειαν, καλοὺς νόμους: Να κλιθούν οι συνεκφορές, αφού το επίθετο μεταφερθεῖ στο συγκριτικό βαθμό.
3. Ἄριστα, φιλικώτερον, ἀληθῆ, ὑγιᾶ, ἀφανείς: να δοθεῖ ο ίδιος τύπος των άλλων δύο βαθμών.
4. προσθῆναι, διδόασιν, ἴδης: Να γίνει χρονική αντικατάσταση και να κλιθεῖ στον ίδιο χρόνο η υποτακτική και προστακτική.
5. Μετέχει: να κλιθεῖ η προστακτική όλων των χρόνων στην ίδια φωνή.
6. Ἐννόει δε ὅτι.....ἴόντες : Να ξαναγραφεί το τμήμα αυτό αφού οι κλιτοί τύποι μεταφερθούν στον αντίθετο αριθμό.
7. Ἀπιών: να κλιθεῖ η οριστική και προστακτική του τύπου.

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ

1) «ὅτι δέ γε ἀληθῆ λέγω» :

- α) Τι πρόταση είναι; Ποια η συντακτική της θέση; Να δικαιολογηθεί ο τρόπος εισαγωγής της και η έγκλιση εκφοράς της.
- β) Να αντικατασταθεί από **ειδικό απαρέμφατο** και από **κατηγορηματική μετοχή** και να γίνουν οι απαραίτητες αλλαγές.

2) «ἂν μή ἀναμένης»:

- α) Να βρεθεί η **απόδοση** της υποθετικής αυτής πρότασης και να προσδιοριστεί το **είδος του υποθετικού λόγου** που εκφράζει.
- β) Να διατυπωθεί έτσι ο υποθετικός λόγος, ώστε να εκφράζει **το μη πραγματικό**.

3) «καί τοὺς ὑπηρετάς δέ τῶν θεῶν εὐρήσεις ἀφανείς δύντας»:

Να ξαναγραφεί η πρόταση με ταυτόχρονη μετατροπή της **ενεργητικής σε παθητική** σύνταξη.

4) τοῖς πυνθανομένοις, πράττω προσιόντων :

Να αναγνωρισθεί το **είδος** των μετοχών και να αντικατασταθούν από τις **ισοδύναμες προτάσεις** τους.

5) ... μή καταφρονεῖν των ἀοράτων: Να μεταφερθεί σε **ευθύ λόγο**.

ΜΕΛΕΤΗ

Να μελετηθούν από το βιβλίο του Συντακτικού οι **ειδικές προτάσεις** και η **κατηγορηματική μετοχή**.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

Η ουσία του Θεού και η γνώση

Μπορούμε να γνωρίσουμε το Θεό;

Να τον γνωρίσουμε; Και τι να γνωρίσουμε από το Θεό; Την ουσία, τη φύση, την τελειότητά του; Αδύνατο. Ως προς τούτο ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός λέγει: «Ἄπειρον τὸ θεῖον καὶ ἀκατάληπτον· καὶ τοῦτο μόνον αὐτοῦ καταληπτὸν, ἡ ἀπειρία καὶ ἀκαταληψία». Δηλαδή· άπειρος είναι ο Θεός και παντέλειος και σε εμάς τους ατελείς και πεπερασμένους ανθρώπους ακατάληπτος. Τούτο μόνο μπορούμε ως προς το Θεό να εννοήσουμε· ότι ακριβώς είναι άπειρος και ακατάληπτος και ο νοῦς μας ως εκεί είναι αδύνατο να φθάσει.

Και αλήθεια, πώς να φθάσει; Και πώς να τον γνωρίσουμε το Θεό; Πώς να εισέλθουμε εμείς στα βάθη της ουσίας του και να ερευνήσουμε τη φύση, τη σύσταση και υπόστασή του; Αδύνατο. Και είναι αδύνατο, **διότι ο Θεός είναι ουσία και φύση νοερά και εμείς άνθρωποι σαρκικοί και γήινοι**. Ο Θεός είναι άπειρος και εμείς πεπερασμένοι. Ο Θεός είναι **τέλειος** και εμείς **ατελείς**. Ο Θεός είναι ο **δημιουργός** μας και εμείς τα **δημιουργήματά** του. Πώς, λοιπόν, να χωρέσει το άπειρο στο πεπερασμένο και να γνωρίσει το ατελές το τέλειο, το δημιούργημα το δημιουργό του; **«Ὁ Θεός ἡμῶν ἀπρόσιτος καὶ τῷ νῶ ἡμῶν ἀχώρητος»**. Ούτε να τον πλησιάσουμε τόσο κοντά μπορούμε, για να τον γνωρίσουμε στην εντέλεια, ούτε ο μικρός και στενός και περιορισμένος νους μας μπορεί να χωρέσει τον άπειρο και παντέλειο Θεό. Αυτό εννοεί και η Αγία Γραφή, όταν λέγει: **«Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε» (Ἰωάν. α' 18)** και ότι το Θεό **«εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων, οὐδὲ ἰδεῖν δύναται» (Α' Τιμόθ. στ' 16)** (1). Είπε και ο ίδιος ο Θεός στον προφήτη Μωυσή που ζήτησε να δει το Θεό: **«οὐ δυνήσῃ ἰδεῖν τὸ πρόσωπόν μου· οὐ γὰρ μὴ ἴδῃ ἄνθρωπος τὸ πρόσωπόν μου καὶ ζήσεται» (Εξόδ. λγ' 20)**. Δεν θα μπορέσεις να δεις το πρόσωπό μου. Διότι δεν θα μπορέσει να ζήσει άνθρωπος, που θα αντικρύσει το πρόσωπό μου. Δεν μπορούμε, λοιπόν, οι άνθρωποι να γνωρίσουμε το Θεό, καθόσον μικροί και πεπερασμένοι και ατελείς. Και το πιο σημαντικό, καθόσον αμαρτωλοί εμείς και εκείνος άγιος. Άγνωστος λοιπόν σε εμάς ο Θεός. Άγνωστος και στους Αγγέλους. Και σε ποιον είναι γνωστός; Είναι γνωστός στο μονογενή του Υιό, ο οποίος γεννήθηκε προ πάντων των αιώνων από αυτή την ουσία του Πατρός. Το λέγει σαφώς η Αγία Γραφή: **«Θεὸν οὐδεὶς (ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους) ἑώρακε πώποτε· ὁ μονογενὴς υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο» (Ἰωάν. α' 18)**. Το Θεό κανείς άνθρωπος δεν τον είδε ποτέ. Ο μονογενής Υιός του που είναι πάντοτε ενωμένος μαζί του, εκείνος μας τον φανέρωσε και μας μίλησε για το Θεό. Και **«οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ, οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ ὃ ἂν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι» (Ματθ. ια' 27)**. Κανείς άλλος δε γνωρίζει καλά τον Υιό του Θεού παρά μόνο ο Πατήρ, και τον Πατέρα πάλι κανείς δεν τον γνωρίζει στην εντέλεια παρά ο Υιός, και από τους ανθρώπους εκείνος, στον οποίο ο Υιός θα θελήσει να τον φανερώσει και όσο πρέπει θα τον φανερώσει. Ακόμη και το Πνεύμα το Άγιο, σαν Θεός που είναι και αυτό, γνωρίζει το Θεό, διότι λέγει: **«τὸ Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ» (Α' Κορινθ. β' 10)**. Λέγει και ο **Μέγας Βασιλείος**, ότι η ουσία του Θεού είναι **«παντὶ ἀπερίοπτος»**, σε όλους ακατάληπτη και απρόσιτη (απλησίαστη) **«καὶ ὑπερβαίνει ἢ κατάληψις αὐτῆς»**, ξεπερνά η κατανόησή της **«οὐκ ἀνθρώπους μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν λογικὴν φύσιν»**, όπως είναι οι Άγγελοι και όλα τα ουράνια πνεύματα, **«Υἱῷ δὲ μόνον γνωστός ὁ Πατήρ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι»**. Μόνο στον Υιό και στο Άγιο Πνεύμα είναι γνωστός ο Πατήρ. Δεν μπορούμε, λοιπόν, οι άνθρωποι να

γνωρίσουμε το Θεό, τη φύση, την ουσία του, την εσωτερική ζωή του Θεού. Εδώ, για να καταλάβουμε καλά το πράγμα, πρέπει να αναφέρουμε το παράδειγμα του αρχαίου **φιλοσόφου Ιέρωνος**. Τον κάλεσε, λέγει, ο βασιλιάς των Συρακουσών και του είπε· θέλω να μου πεις τι είναι ο Θεός. Ο φιλόσοφος του απάντησε. Δος μου τρεις μέρες προθεσμία να σκεφθώ. Ο βασιλιάς του δίνει. Όταν σε τρεις μέρες παρουσιάσθηκε, λέγει στο βασιλιά. Θέλω άλλες τρεις μέρες. Και έπειτα άλλες τρεις και άλλες τρεις. Ο βασιλιάς απόρησε και τον ρωτά· γιατί τόσες αναβολές; Και ο Ιέρων του λέγει. Όσο περισσότερο σκέπτομαι τι είναι ο Θεός, τόσο πιο σκοτεινό μου φαίνεται το ζήτημα και τόσο πιο δύσκολη η απάντηση.

Και όμως μπορούμε να γνωρίσουμε το Θεό, αφού ο Θεός **«οὐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφήκεν»** (Πράξ. ιδ' 17). **Δεν άφησε τον εαυτό του τελείως άγνωστο και κρυμμένο.** Μας είναι αδύνατο να έχουμε βέβαια τέλεια γνώση του Θεού. Δεν έχουμε όμως και παντελή άγνοια του Θεού και αφού ο ίδιος ο Θεός αποκάλυψε τον εαυτό του σε εμάς και με τη φύση και τα έργα της δημιουργίας του, και με την εσωτερική μαρτυρία της ψυχής μας. Ακόμη με το νόμο που μας έδωσε, και με τον Υιό του που μας απέστειλε. Λαμβάνουμε δε τόση γνώση, όση χωρεί η φύση μας, όσο παίρνει το μικρό μυαλό μας. Και όση μας χρειάζεται για τη θρησκευτική μας μόρφωση και κατάρτιση. Και όση μας προσφέρει ο Θεός με τη θεία του Αποκάλυψη. Και οι Πατέρες της Εκκλησίας, μολονότι τονίζουν το **αδύνατο να γνωρίσουμε το Θεό**, αναφέρουν το αδύνατο αυτής της γνώσεως στην ουσία του Θεού, στα βάθη, στο τι είναι ακριβώς ο Θεός στην εσωτερική του φύση και Θεότητα. Και μας λένουν, ότι από τις θείες ενέργειες μπορούμε να γνωρίσουμε το Θεό. **«Ημεῖς δέ, λέγει ο Μ. Βασίλειος, ἐκ μὲν τῶν ἐνεργειῶν (από τις ενέργειές του, από όσα κάνει για το καλό και τη σωτηρία μας, από αυτά) γνωρίζομεν τὸν Θεὸν ἡμῶν, τῇ δέ οὐσία αὐτῇ προσεγγίζειν οὐχ ὑπισχνούμεθα»** (στην ουσία του όμως δε λέμε πως μπορούμε να τον πλησιάσουμε) Γιατί; Διότι **«αἱ μὲν γάρ ἐνεργεῖαι αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουσιν, ἡ δέ οὐσία αὐτοῦ μένει ἀπρόσιτος»**. Οι πράξεις και τα έργα του φθάνουν έως εμάς και τις βλέπουμε. Η ουσία του όμως μένει **μυστηριώδης και απλησίαστος**. Μερική γνώση του Θεού μπορούμε να λάβουμε, και τη λαμβάνουμε από τις θείες ιδιότητες και ενέργειές του, από την **πρόνοια και φροντίδα που φθάνουν έως εμάς** και με τις οποίες δείχνει ο Ύψιστος το ενδιαφέρον του για το καλό και την πρόοδο τη δική μας.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ - ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΥΛΗΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΑΝΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

Θεόν ουδείς εώρακεν πώποτε· ὁ μονογενὴς Υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο» Ιωάν. Α: 18

Ο ανωτέρω στίχος είναι ο τελευταίος από τον θεολογικότατο και υπεροχότατο πρόλογο τού τετάρτου Ευαγγελίου και αποτελεί έναν αντάξιο επίλογο και σφραγίδα τού προλόγου. Στον προηγούμενο **στίχ.17 ο Ιωάννης** μάς είπε, ότι ο Ιησούς Χριστός έφερε στον κόσμο την άφεση τών αμαρτιών και την αλήθεια γι' αυτό και εις τον παρόντα **στίχ.18** τονίζει, για ποιον λόγο την αλήθεια έφερε ο Ιησούς Χριστός και όχι άλλος. «**Θεόν ουδείς εώρακεν πώποτε**» λέγει ο Ευαγγελιστής, δηλ. «*Τον Θεό δεν τον είδε κανείς ποτέ*». Κανείς, εννοείται, όχι μόνον από τούς ανθρώπους, αλλά και από τούς αγγέλους.

Το ίδιο ο **Ιωάννης** λέγει και εις την Α' Ιωάν. 4:12 («**Θεόν ουδείς πώποτε τεθέαται**», δηλ. ο Θεός είναι αθέατος απ' όλους). Το ίδιο επίσης λέγει και ο Ιησούς Χριστός [**«Ουχ ότι τον Πατέρα τις εώρακεν, ει μη ο ων παρά τού Θεού, ούτος εώρακεν τον Πατέρα»**, (Ιωάν. 6:46) δηλ. «*Όχι διότι είδε κανείς τον Πατέρα, παρά αυτός που είναι από τον Πατέρα, αυτός είδε τον Πατέρα*»] καθώς και ο Απόστολος Παύλος [**«ον ουδείς είδεν ανθρώπων ουδέ ιδείν δύναται**», (Α' Τιμ. 6:16) δηλ. «*τον Οποίον κανείς από τούς ανθρώπους δεν είδε, ούτε μπορεί να δει*»].

Γεννάται όμως η απορία, πώς σε κάποια σημεία η Γραφή λέγει, ότι μερικοί άνθρωποι είδαν τον Θεό; Αναφέρουμε ενδεικτικά τα Γεν. 18:1-2 (ο Θεός «**ώφθη = εφάνη**» Αβραάμ), Ησα. 6:1-5 («**είδον τον Κύριον...τον βασιλέα Κύριον Σαβαώθ είδον τοις οφθαλμοίς μου**»), Αποκ. 4:2-3 [**«και επί τον θρόνον καθήμενος, όμοιος οράσει λίθω ιάσπιδι και σαρδίω»** δηλ. «*και επάνω στον θρόνο ένας Καθήμενος, όμοιος στην εμφάνισή με τούς (πολύτιμους και λαμπρούς) λίθους ιάσπι και σάρδιο*] και Δαν. 7:9 κατά το οποίο ο προφήτης είδε τον Θεό ως «**παλαιόν τών ημερών**», δηλ. ως ασπρομάλλη γέροντα.

Αντιφάσκει λοιπόν η Γραφή, όταν άλλοτε λέγει, ότι κανείς δεν είδε τον Θεό, και άλλοτε όταν αναφέρει κάποιες εμφανίσεις τού Θεού σε διάφορα άγια πρόσωπα; Μη γένοιτο να σκεφθούμε αντιφατικότητα για τη Γραφή, εις την οποία τα εδάφια δεν συγκρούονται μεταξύ τους, αλλά πρυτανεύει η ενότητα! Μπορεί πολλά πράγματα μέσα εις την Γραφή να **φαίνονται** αντιφατικά, προσεκτική όμως εξέταση δείχνει, ότι τίποτε εις αυτήν δεν είναι αντιφατικό. Στη Γραφή υπάρχουν αναρίθμητες **φαινομενικές** αντιφάσεις, καμμία όμως **πραγματική** αντίφαση.

Όταν λοιπόν η Γραφή λέγει, ότι κανείς δεν είδε τον Θεό, εννοεί ότι κανείς δεν είδε τον Θεό **όπως είναι στην ουσία Του!** Είναι εκ φύσεως αδύνατο να δει κάποιος τον Θεό **όπως είναι στην ουσία Του**, δηλ. **όπως είναι ακριβώς**. Όταν όμως ο Θεός θέλει να φανερωθεί στους εκλεκτούς Του, λαμβάνει κάποια μορφή και έτσι τον βλέπουν. Τον βλέπουν όμως **όχι στην ουσία Του**, αλλά **στη μορφή που λαμβάνει**. Τον βλέπουν **όχι όπως είναι**, αλλά **όπως φαίνεται**. Έτσι ο Αβραάμ είδε τον Θεό εις την μορφή τριών ανδρών, επειδή ο Θεός είναι Τριαδικός, τρεις υποστάσεις ή πρόσωπα.

Ο Ησαΐας είδε τον Θεό σαν άνθρωπο βασιλέα επάνω σε υψηλό και υψωμένο θρόνο, διότι αυτή η μορφή τής θεοφανείας σήμαινε, ότι ο Θεός κάποτε θα γινόταν άνθρωπος, όπως άλλωστε ερμηνεύει και ο ίδιος ο Ιωάννης εις το κεφ.12:39-42, αλλά και επίσης ψάλλει η Εκκλησία μας εις την **Ε΄ Ωδή των καταβασιών τής Υπαπαντής**: **«Ως είδεν Ησαΐας συμβολικώς, εν θρόνω επηρμένω Θεόν, υπ' αγγέλων δόξης δορυφορούμενον, Ω τάλας εβόα εγώ! προ γαρ είδον σωματούμενον Θεόν, φωτός ανεσπέρου, και ειρήνης δεσπόζοντα».** «Προ», δηλ. εκ των προτέρων, **«είδον σωματούμενον Θεόν»**, είδα τον Θεό να παίρνει σώμα, να γίνεται άνθρωπος. Βλέποντας ο Ησαΐας τον βασιλέα Κύριο ως άνθρωπο, προείδε την Θεία Ενανθρώπιση.

Ο δε Δανιήλ είδε τον Θεό ως **«παλαιόν των ημερών»**, ως ασπρομάλλη γέροντα, διότι ο Θεός είναι αρχαιότερος όλων, αιώνιος και προαιώνιος. Έχει όμως ο Θεός πολλές μορφές; Όχι βεβαίως. Ο Θεός μία μορφή έχει, πνευματική. Ορατή μορφή ή ορατό σχήμα ο Θεός δεν έχει. Ο Μωυσής είπε στους Ισραηλίτες: **«Και ελάλησε Κύριος προς υμάς εκ μέσου τού πυρός φωνήν ρημάτων, και ομοίωμα ουκ είδατε»** (Δευτ. 4:12). Οι Ισραηλίτες στο Σινά άκουγαν φωνή, αλλά ομοίωμα, δηλ. μορφή, δεν έβλεπαν. Με αυτό τον λόγο ο Μωυσής θέλει να δείξει, ότι ο Θεός δεν έχει αισθητή μορφή, όπως έχουμε εμείς οι άνθρωποι. Όπως και φωνή δεν έχει ο Θεός, διότι είναι ασώματος και δεν έχει στόμα και γλώσσα.

Ο Χριστός είπε στους Ιουδαίους για τον Θεό: **«Ούτε φωνήν αυτού ακηκόατε πώποτε, ούτε είδος αυτού εωράκατε»** (Ιωάν. 5:37) δηλ. **«Ούτε φωνή Αυτού ακούσατε ποτέ, ούτε μορφή Του είδατε».** Διότι, εννοείται, ούτε φωνή ούτε μορφή αισθητή έχει ο Θεός, αλλά λαμβάνει μορφή για να τον δουν οι εκλεκτοί Του και λαμβάνει φωνή για να τον ακούσουν. Ο Θεός λοιπόν είναι άορατος και αθέατος **όπως είναι στη φύση και ουσία Του**, αλλά γίνεται ορατός και θεατός όταν λαμβάνει κάποια μορφή.

«Θεόν ουδείς εώρακεν πώποτε» λέγει ο Ευαγγελιστής, δηλ. τον Θεό δεν τον είδε κανείς ποτέ, ούτε άνθρωπος ούτε άγγελος. Και αφού κανείς δεν είδε τον Θεό τότε και κανείς δεν γνωρίζει τον Θεό πλήρως και τελείως. Κανείς από τα κτίσματα. Εις την συνέχεια λέγει ο Ιωάννης, ότι **«ο μονογενής Υιός ο ων εις τον κόλπο τού Πατρός, Εκείνος εξηγήσατο».**

Ο μονογενής Υιός, που είναι στην αγκαλιά τού Θεού Πατρός, **Εκείνος** μάς έδωσε εξηγήσεις για τον Θεό, διότι **Εκείνος**, εννοείται, είδε τον Θεό και γνωρίζει τον Θεό **όπως ακριβώς είναι, πλήρως και τελείως!** Ο Ιησούς Χριστός είδε και γνωρίζει πλήρως και τελείως τον Θεό, διότι **ΔΕΝ είναι ένας από τούς κτιστούς υιούς τού Θεού**, τούς αγγέλους και τούς ανθρώπους, αλλά είναι ο μονογενής Υιός τού Θεού. Εάν ήταν άγγελος δεν θα λεγόταν μονογενής, διότι αγγέλους έχει πολλούς ο Θεός.

Επίσης, εάν ήταν μόνον άνθρωπος, δεν θα λεγόταν μονογενής, διότι ανθρώπους έχει πολλούς ο Θεός. Ο Ιησούς Χριστός λέγεται μονογενής, διότι είναι ανώτερος των ανθρώπων και των αγγέλων, είναι Υιός τού Θεού με μοναδική έννοια **«ο ίδιος (Αυτού) Υιός»** κατά την έκφραση τού Αποστόλου Παύλου (Ρωμ. 8:32), ο δικός Του Υιός, ο φυσικός Του Υιός (πρβλ. ομολογία Αποστόλου Πέτρου Ματθ. 16:16). Κι αφού ο Χριστός είναι φυσικός Υιός τού

Θεού, είναι τής ιδίας φύσεως με τον Πατέρα, Θεός δηλαδή όπως Εκείνος. Ο άνθρωπος γεννά άνθρωπο και ο Θεός γεννά Θεό.

«Ο ων εις τον κόλπο τού Πατρός», ο Οποίος είναι στον κόλπο, στην αγκαλιά, τού Πατρός. Ωραιότατη ανθρωπομορφική έκφραση, διότι ο Θεός δεν έχει σώμα και αγκαλιά. Επειδή ο Χριστός στον ουρανό είναι «αμήτωρ» (Εβρ. 7:3), δεν έχει μητέρα αλλά μόνο Πατέρα, γι' αυτό ο Ευαγγελιστής δεν παρουσιάζει τον Χριστό όπως θα παρουσίαζε τον άνθρωπο, δηλ. στην αγκαλιά μητρός, αλλά στην αγκαλιά τού Πατρός. Στη γη ο Χριστός κρατήθηκε στην αγκαλιά μητέρας, τής Παρθένου Μαρίας, στον ουρανό είναι (πάντοτε είναι) στην αγκαλιά τού Πατρός. Επειδή ο Χριστός ως μονογενής Υιός είναι στον κόλπο τού Πατρός και βλέπει και γνωρίζει τον Θεό Πατέρα ακριβώς, γι' αυτό «Εκείνος εξηγήσατο». Στην αντωνυμία «εκείνος» υπάρχει έμφαση: Ο Χριστός, Εκείνος μάς έδωσε εξηγήσεις για τον Θεό Πατέρα, όχι άλλος.

Η θεογνωσία που έφερε στον κόσμο ο Ιησούς Χριστός

Οι εξηγήσεις, τις οποίες ο μονογενής Υιός έδωσε για τον Θεό Πατέρα όταν έγινε άνθρωπος, συνίστανται εις την βαθύτερη, καθαρότερη και πληρέστερη διδασκαλία εν συγκρίσει προς την διδασκαλία τής Παλαιάς Διαθήκης. Φανέρωσε και έκανε γνωστό, περισσότερο απ' ό,τι ήταν γνωστό στην Παλαιά Διαθήκη, το πρόσωπο τού Θεού Πατρός, τη φύση δηλαδή, τις ιδιότητες και το θέλημα τού Θεού Πατρός (πρβλ. Ιωάν. 17:6, 26).

Προ πάντων ο Χριστός φανέρωσε σαφώς, ότι ο Θεός δεν είναι μόνος, αλλά έχει Υιό, τον Οποίον γεννά, και Πνεύμα Άγιον, το Οποίον εκπορεύει. Με άλλα λόγια ο Χριστός φανέρωσε σαφώς, ότι η Θεότης είναι τρισυπόστατη, τρία πρόσωπα, ο Πατήρ, ο Υιός και το Άγιο Πνεύμα. Την παραμονή τού θανάτου Του ο Χριστός μίλησε πολλές φορές για τον Εαυτό Του, τον Πατέρα Του και το Άγιο Πνεύμα ή Παράκλητο. Επίσης και πριν από την Ανάληψή Του έδωσε εντολή στους Αποστόλους να βαπτίζουν «εις το όνομα τού Πατρός και τού Υιού και τού Αγίου Πνεύματος» (Ματθ. 28:19), δηλ. εις τα τρία πρόσωπα από τα οποία αποτελείται η Θεότης.

Επίσης ο Χριστός φανέρωσε, ότι ο Θεός είναι στοργικός και πολυεύσπλαχνος Πατήρ και Σωτήρ όλων τών ανθρώπων. Εις την Παλαιά Διαθήκη ο Θεός αποκαλύπτεται περισσότερο ως δικαιοσύνη, ενώ εις την Καινή Διαθήκη αποκαλύπτεται περισσότερο ως αγάπη (Ιωάν. 3:16-17). Παραθέτουμε ένα ακόμη παράδοχο εδάφιο για την θεογνωσία που έφερε στον κόσμο ο Ιησούς Χριστός:

«Οίδαμεν ότι ο υιος τού Θεού ήκει και δέδωκεν ημίν διάνοιαν ίνα γινώσκωμεν τον αληθινόν· και εσμεν εν τω αληθινώ, εν τω υιώ αυτού Ιησού Χριστώ. Ούτός εστιν ο αληθινός Θεός και ζωή αιώνιος» (Α' Ιωάν. 5:20).

Μετά από την προηγηθήσα ανάλυση, μεταφράζουμε τον στίχ.18 «Θεόν ουδείς εώρακεν πώποτε· ο μονογενής Υιός ο ων εις τον κόλπον τού

Πατρός, εκείνος εξηγήσατο» ως εξής: «Τον Θεό δεν είδε ποτέ κανείς. Ο μονογενής Υιός, που είναι στον κόλπο τού Πατρός, Εκείνος απεκάλυψε»